

UDK 821.512.161-34
305-055.2

Primljeno: 10. 10. 2018.

Izvorni naučni rad

Original scientific paper

Melinda Botalić, Edina Nurikić

MUŠKARAC ZAROBLJEN U "MUŠKOJ KUTIJI" - (PRE)MOĆ MUŠKOG RODA OSLIKANA U PRIPOVIJETKAMA "PJESMA ZA REDIFU" (*REDIFE'YE GÜZELLEME*) FÜRUZAN I "IMA JEDNA CRKVA U HARPUTU" (*HARPUT'TA VAR BIR KILISE*) ERENDİZ ATASÜ

Unutar tradicionalnog poimanja porodice i rodnih uloga, muškarac se smatra hraniteljem i predstavlja sponu s javnim svijetom. Patrijarhat koji muškarcima pripisuje superiornost, te nameće određene kodekse ponašanja i odgovornosti unutar društva i porodice dodjeljujući im, isto kao i ženama, uloge zasnovane na rodnoj podijeljenosti, vrši pritisak i na muški rod sputavajući ga stereotipnim obrascem ponašanja. Nadmoćan položaj muškarca, koji mu se dodjeljuje pri samom rođenju, te razvija kroz cijeli život, društveno je uslovljen, a društveno poželjno ponašanje koje insistira na „muškosti“ osuđuje svako odstupanje od norme. Upravo o ovome su u svojim pripovijetkama pisale turske spisateljice Füzuzan i Erendiz Atasü. Čitav spektar ponašanja koja se, od ranog djetinjstva, nameću muškarcu, normotvoran je i on ga mora poštovati, jer bi u suprotnom izdao porodicu i vlastitu muškost, a taj teret i sprega koju mu nameće patrijarhalno društvo, uslovljavajući rodnim ulogama njegovu „muškost“, predstavlja - u porodici - naučeni obrazac čije se nepoštivanje karakterizira kao devijantno ponašanje odnosno neposluh.

Ključne riječi: rodne uloge; stereotipi; norme; muškost

Izraz „muška kutija“ („The Man Box“) predstavlja skup kulturoloških ideja o muškom identitetu, a muškarci koji se nalaze u „muškoj kutiji“ slijepo slijede norme koje društvo dodijeljuje muškom rodu, jer bi u suprotnome mogli biti percipirani kao nedostatni/nepotpuni muškarci. Koncept maskuliniteta predodređuje muškarca kao zaštitnika, heroja i starješinu patrijarhalne porodice, a ta zaštitnička uloga muškarca, kao i sve ostale rodne uloge determinirane patrijarhalnim normama, izvorište nalaze u porodici. Društveni okviri koji su muškarcima nametnuti kao ideja „muškosti“ vrše pritisak na muški rod tjerajući muškarce da funkcioniraju unutar „muške kutije“, odnosno čine da muški identiteti ne odstupaju od stereotipa koje im nameće okolina.

Patrijarhat koji muškarcima pripisuje superiornost, te nameće određene kodekse ponašanja i odgovornosti unutar društva i porodice dodijeljujući im, isto kao i ženama, uloge zasnovane na rodnoj podijeljenosti, samo prividno obezbjeđuje prednost a zapravo ih sputava stereotipnim obrascem ponašanja (baš kao i ženski rod).

„Ovdje valja potcrtati da su i muškarci, i pritom ne samo homoseksualci, patrijarhalno uslovljeni – i oni su učeni da oslikavaju snagu, izdržljivost, emotivnu suzdržanost, agresivnost, samodovoljnost, natjecateljski duh i teže ka formiranju atletskog tijela, kao personifikacije muškosti. Stoga je muškost, isto toliko opterećena normiranim idealima koliko i ženskost.“ (Bećirbašić 2011: 45)

Štaviše, u slučaju odstupanja od patrijarhalnih normi muškarac se smatra izdajnikom roda ili, u najboljem slučaju, nedostatnim muškarcem, što za posljedicu ima izrugivanje okoline, u nekim sredinama i izopćenje. Predstavljajući osnovni činilac rane socijalizacije veliku ulogu u odgoju djece igra majka koja ih uči doličnom/normalnom ponašanju. U jednom momentu, međutim, socijalizacija muške djece prenosi se na oca, te dječaci počinju posmatrati i oblikovati sebe kroz svoje muške uzore.

Čitav spektar ponašanja koja se, od ranog djetinjstva, nameću muškarcu, normotvoran je i on ga unutar patrijarhalnog konteksta mora poštovati. Unutar tradicionalnog poimanja porodice, muškarac se smatra hraniteljem i predstavlja sponu s javnim svijetom, što je rezultat patrijarhalnog poimanja rodni uloga, dok se majci povjerava briga za djecu. Muški potomci se odgajaju tako da izbjegavaju odgovornost i brigu o djeci, a bell hooks¹ smatra da je „podsticanje ovakve uloge djelimično

¹ Gloria Jean Watkins, poznatija pod pseudonimom *bell hooks* američka je autorka, feministkinja i društvena aktivistkinja. Pseudonim je preuzela od svoje čukunbabe Bell Blair Hooks, a izabrala je da svoje ime i prezime piše malim slovima u znak protesta zato što su njeni preci i pretkinje bili robovi.

poduprto strahom žena da će izgubiti i ovu sferu moći kojom jedino dominiraju, ako se i tu umješaju muškarci“ (usp. hooks 2006: 165). S druge strane, kako hooks dalje naglašava, muškarci neće učestvovati u roditeljstvu sve dok od ranog djetinjstva ne budu učeni da prihvate vrijednost očinske uloge i dok je ne stave u istu ravan s majčinskom.

Međutim, nameće se pitanje da li je to uopće moguće i koliko je potrebno da se izmjene tradicionalne postavke duboko ukorijenjene u svijesti kako muškaraca tako i žena. Vrlo je teško povjerovati da bi se brzo i bezbolno mogli prevazići naučeni obrasci ponašanja po kojima se muškarac određuje svojom ulogom u javnom životu i dužnost mu je izdržavati ženu i djecu te zastupati njihove interese u javnosti, dok je žena određena prema biološkoj funkciji reprodukcije, pa je njen zadatak brinuti se o djeci i muškoj udobnosti u okviru privatnosti porodice.

Dihotomična podjela rodnih uloga uočava se u pripovijetkama savremenih turskih spisateljica Füzuzan i Erendiz Atasü. U Füzuzaninoj pripovijeci *Pjesma za Redifu (Redife'ye Güzelleme)* premoć jednog roda nad drugim, odnosno subordiniran položaj žene/majke oslikava se kroz prestrašenu i povučenu djevojčicu Redifu, i to posebno kroz njen odnos s ocem. Otac Tamir prikazan je kao muškarac koji posjeduje neupitnu društvenu (pre)moć, koja je legitimirana patrijarhalnom kulturom uređenom muško-ženskom binarnošću.

Priča počinje tako što Tamir cijeli dan luta ulicama Istanbula s kćerkom Redifom, nakon čega odlazi kod prijatelja, a sve to čini kako bi se njegova supruga Kadrija mogla poroditi kod kuće i kako njihova kći ne bi svjedočila bolnom prizoru rađanja novog života. Budući da je svijet oko Redife podijeljen na muški i ženski, te da je izrazito stereotipan, tekst promovira strogu (ras)podjelu moći, a Redifina porodica, koja je emigrirala iz Bugarske, jedva uspijeva spajati kraj s krajem.

Na prvi se pogled čini da je odnos oca i kćeri nježan i ispunjen ljubavlju. Međutim, težina i slojevitost očevih osjećaja spram Redife postaje jasnija u kasnijem razvoju priče. Neosporiva je činjenica da Tamir voli svoju kćer, ali je, isto tako, neupitno da on želi nasljednika, što automatski određuje Redifu kao nedovoljnu, *drugu*, manje vrijednu, samo zato što je rođena kao djevojčica/žena koja treba biti u službi muškar(a)ca.

U godinama kada nije ni svjesna svoje rodne (p)određenosti, Redifa je samo nijemi posmatrač događaja oko sebe i ne osjeća da je nepravедno zanemarena. Njena jedina opcija jeste postati dobra supruga i majka, te se u potpunosti podrediti porodici. Školovanje i izlazak u javnu sferu privilegije su još nerođenog muškog potomka, kojeg otac s nestrpljenjem očekuje.

„Školovat ću ga, reče otac djevojčice i s lica mu iščeznu onaj sjetni pogled od maloprije. Učinit ću sve da ga školujem. Nek' bude sposoban razaznati šta znači život.(...) Tačno je da mu se mi možda nećemo dopadati, pa čak ni ja. Ali, ni ne moram. Moja navjeća želja svakako je ta da bude potpora Redifi kad poraste. Naljutio bih se ako bi otišao živjeti negdje drugo nakon što se iškoluje. Jadna Redifa je žensko, odrast će, još i ta bijeda... Uništila bi je. A ako je njen brat, njena krv bude štitio, to je već druga priča. Kako to već čine školovani.“ (Füzuzan, 1973: 202)²

Ova preferencija nastaje na temelju vladajućeg stereotipa da je „sveta“ dužnost majke roditi svome mužu muško dijete, koje obezbjeđuje produženje porodične loze. Glorifikacija muškog djeteta koja je karakteristična za patrijarhalno društvo, pomaže nam i u razumijevanju rodnih odnosa.

„Tačno je da želim sina – rekao je. Ali, ako će raditi za ovu crkavicu kao mi, onda je to loše, jako loše... Nije da ja ne volim svoj posao, već mi je preko glave da ne mogu preživjeti od onog što zaradim. Nismo dobili ništa od ove zemlje. Pošten sam, ne stidim se svoga rada, ali ne želim da mi i sin ima neizvjesnu sudbinu.“ (Füzuzan, 1973: 187)³

U svom muškom potomku, tom dragocjenom falusu, koji sam po sebi jamči uspjeh, Tamir vidi mogućnost kompenzacije vlastitih neuspjeha. S druge strane, muška superiornost nameće, kako smo naglasili u uvodnom dijelu, muškarcima čitavo breme odgovornosti i određene represivne kodekse ponašanja koje moraju ispuniti. Biti „pravi“ muškarac znači i povremeno pokazati svojoj supruzi ko je „glavni“. Tamir je od onih koji ne žele odstupati od zadane društvene norme. Budući glava porodice on se grčevito bori da ne podbaci u toj svojoj ulozi. Isfrustriran je očekivanjima društva, koje smatra svojim glavnim „protivnikom“, a uzrok svih svojih patnji vidi u Kadriji. Potiskuje svoje stvarne i iskrene emocije, ali one s vremena na vrijeme uspijevaju isplivati na površinu, kao u slučaju porodičnog nasilja nakon čega je

² (*'Onu okutacağım-dedi kızın babası, bu sözle deminki dalgın, uzak bakışı gitmişti. Ne yapıp edip okutacağım. Anlasın nedir olan biten dünyamızda. (...) Evet,beğenmeyecek bizi belki ve babasını. İstemem ille beğensin. Lakin, olur derim Redife'ye destek ilerde. İşte bunu isterim en çok. Kızmayalım başka yerlerde gidip durur diye okuyunca. Redife kızdır biçare, büyür erişirse, bir de yoksulluk... Ezilir gider. Kanından birisi erkek kardeşi savunur anca onu. Okumuşlar nasıl savunurlarsa kendilerini.'*)

³ (*'Oğlan olsun isterim- dedi-, doğru. Yalnız bizim gibi bu işlere düşüp muhtaçlanacaksa fena, çok fena... İşimi beğenmemek değil benimkisi, kazandığımla geçinememek bıkkınlığı. Bu memleket bize yaramadı. Gerçi namusumuzdan eksiğimiziz, utancımız yok ama, oğlum olursa yarını için uykusuz kalsın istemem.'*)

shvatio svoju grešku, ali nema povratka. Njegova kći sjedočila tom nemilom događaju i on će joj se zauvijek urezati u sjećanje da je podsjeća i opominje kako treba šutjeti kada „glava“ porodice govori ili će, u suprotnom, biti fizički kažnjena, što se dogodilo njenoj majci.

Konstruiranje rodnih identiteta, kako vidimo, vuče svoje korijene iz djetinjstva, i u tom je smislu indikativno pokoravanje vladajućim stereotipima.

„Tačno je, udario sam svoju suprugu. Bilo je to prvi put da je tučem. Malena je vidjela to. Dok sam joj tukao majku, zarila je glavu u jastuke u dnu sobe i cijelo je vrijeme ostala u tom položaju.“ (Füzuzan, 1973: 197)⁴

Očev neprikosnoveni autoritet zauvijek je zapečatio Redifinu sudbinu, a njeno zatumljeno sebstvo vjerovatno će joj onemogućiti integraciju u vanjski svijet. Robovanje patrijarhalnoj ideologiji utjelovljeno je u svim protagonistima u ovoj priči. Krajnje orodnjena podjela na privatno i javno ogleda se u Tamirovoj borbi da zaradi neki dinar kako bi uspio prehraniti porodicu, dok Kadrija, s druge strane, predstavlja brižnu majku koja je zauzeta kućanskim poslovima i koja je zadužena za produžetak vrste.

Nadalje, glavni junak Tamir predstavljen je u ovoj pripovijeci kao nadmoćniji u svakom pogledu, a Kadriju karakterizira još jedna „ženska“ bolest – „histerija“, zbog koje će biti i fizički kažnjena, i to u poodmaklom stadiju trudnoće. Nemoćna spram situacije u kojoj se njena porodica nalazi, isključena iz donošenja odluka (nije bila njena volja da dosele iz Bugarske), utišana u svom nastojanju da se pokaže i dokaže, tužna, ispijena, mršava i trudna, ona želi izaći iz sjene, ali istina koju će sasuti Tamiru u lice, suviše je bolna da bi mogla proći nekažnjeno.

„Gladni smo – reče ona. Stalno smo gladni. Zar ne vidiš da ništa nemamo? Koliko god radiš, opet nemamo ništa.(...) Mi ne možemo živjeti ovdje. Najbolje da umremo - vikala je. Govorila je upravo ono što sam ja godinama mislio.(...) Da je znala ušutjeti, suzdržao bih se. Ubio sam hljeb u njoj. Ridala je na sav glas.“ (Füzuzan, 1973: 197-198)⁵

⁴ (*'Vurdum doğru. İlk dövüşüm karımı. Kız da gördü. Gidip odanın ucundaki minderlere gömdü başımı ben anasına vururken. Hep öyle gömük durdu minderlerin içinde.'*)

⁵ (*'Açız' dedi. 'Hep açız' dedi, 'Görmüyor musun, istediğin kadar çalış gene de elde avuçta yok.' (...) 'Biz burarlarda yaşamayız. Ölelim.... Ölelim' diye bağıırıyordu. Benim yıllardır düşündüklerimi söylüyordu.(...) Bağıırmasını bitireydi ellerimi tutardım. Vurdum vurdum...Kana kana ağladı.'*)

Normotvorni muški svijet i nepomirljiva dvojnost muško-ženskih svjetova doveli su Tamira do toga da postupa po principu kakav mu je patrijarhat nametnuo, odnosno prema očekivanjima društva spram muškog subjekta. Bez obzira na to što on vremenom uviđa svoju grešku i što žali zbog svojih postupaka, činjenica je da će Redifa zauvijek nositi pečat prošlosti i da neće moći premostiti doživljenu traumu koja ju je rodno odredila.

Poput Füruzan, i autorica Erendiz Atasü u svojim je pripovijetkama ustupila mjesto muškarcima i njihovim rodnim ulogama, ali, također, u znatno manjoj mjeri u odnosu na ženske likove.

Nametnuti model razmišljanja i ponašanja predstavlja podjednak teret i ženama i muškarcima, ali s jednom bitnom razlikom, a to je da se muškarcima ne može osporiti dominacija unutar patrijarhalnog društva.

Preferencija rađanja muškog djeteta, što ga stavlja u (nad)moćan položaj od samog rođenja, proizvod je društvenih normi koje su glavni krivac za način na koji konceptualiziramo prije svega rod, a onda i maskulinitet, odnosno feminitet. Razdvajanje muškog svijeta od ženskoga, postojanje stereotipa kao pokazatelja tradicionalne vrijednosti društva, kao i različitih očekivanja od muškog/ženskog djeteta, dominantni su tematski motivi u priči "**Ima jedna crkva u Harputu**" (*Harput'ta Var Bir Kilise*).

U perspektivi sjećanja na boravak u Harputu i na majstora Simona, ispituje se smisao hegemonijske prakse u formiranju diskursa ideologije, utkanog u mrežu društvenih konvencija, odnosno njihov odraz na pojedinca. Atasü ovdje preispituje niz binarizama i hijerarhija vrijednosti povezanih s njihovim funkcioniranjem. Iako priču pripovijeda žena, to jest doktorica koja se po službenoj dužnosti obrela u Harputu, centralna figura pripovijetke jeste majstor Simon, tačnije njegov život i odnosi unutar porodice.

Priča počinje prizivanjem sjećanja na Harput, na mladost, i na restoran starog majstora Simona. Otuđena samim dolaskom u Harput, pripovjedačica počinje pomnije promatrati stvari i ljude oko sebe, te sticajem okolnosti upoznaje ovog starca, koji ju je zaintrigirao svojom osobnošću. Simon koji zbog moždanog udara dolazi u bolnicu, gdje ga ona prvi put susreće, pokazuje otpor zbog činjenice da će ga pregledati doktorica, to jest žena.

Budući da patrijarhat, kako je već poznato, određuje rodne uloge za žene i za muškarce polazeći od bioloških spolnih funkcija, ženama se nameće kućni život, udaja, rađanje, potčinjenost svima i u svakom smislu, dok se muškarcima dodjeljuje vladavina javnom sferom, što podstiče i majstora Simona da sumnja u njene

intelektualne sposobnosti. Međutim, on joj, ipak, dozvoljava da ga pregleda jer ne želi, kako to sam kaže, biti nekulturan. Naime, muška intelektualna dominacija doprinosi tome da se žena osjeća manje vrijednom. Nadalje, potvrda njene sposobnosti očituje se u njegovom izliječenju, što je djelimično osujetilo intelektualnu dominaciju kao definirajući kriterij muškosti, a oni se uskoro počinju družiti i privatno.

Borbom za vlastitu afirmaciju i svoje mjesto pod "muškim" suncem, mlada doktorica svjedoči o sposobnosti žene da promišlja sopstveni identitet unutar/izvan zadatah rodnihi okvira i društvenih ograničenja s kojima se susreće. Intelektualka, pri tom i neudata, odbija da se odrekne sebe, te se u jednoj zabačenoj kasabi susreće sa starim Simonom, katolikom, posljednjim od svoje loze koji je ostao živjeti tu. Dvije *drugosti*, njena i njegova, udružuju snage i kroz duge razgovore postaju dobri prijatelji bez obzira na to što su naizgled nespojivi.

Pripovjedačka svijest ide u pravcu rodnoga, liminalnosti, *drugoga*, tačnije onoga isključenog iz društvenog poretka, u pravcu nje kao žene i njega kao pripadnika druge vjere, te ih zbližava ono zbog čega su, zapravo, otuđeni. Ona u njemu vidi očinsku figuru, on u njoj kćer koje se odrekao. Ona intelektualka – predstavnica manjine unutar patrijarhalnog društva, on katolik – predstavnik religijske manjine u Turskoj.

Ustvari, pripovjedačica ni ne zna šta ju je privuklo tom čovjeku kojeg opisuje kao utjelovljenje svega onoga što ona mrzi – grub je, sebičan i voli naređivati. On, majstor Simon, dao je djeci turska imena, sinu – Demir, a kćeri Sevgi (Ljubav, op.a.), i ostao je živjeti u Harputu i kada su svi drugi katolici otišli, prihvatio je snahu Turkinju kao rođenu kćer, ali se, ipak, odrekao svoje kćeri zato što se udala za muslimana. Ovako nešto možda jeste kontradiktorno, ali je za njega sasvim opravdano s obzirom na dvostruka mjerila koja vrijede za muškarce i žene u društvu u kojem je on odrastao i u kojem egzistira.

“ - Dobro, ali šta ti je to kći uradila? Čak joj ni ime ne možeš izgovoriti.

Simon je sebi napunio ogromnu čašu rakije.

- Zašto šutiš, Simone? Šta ti je kći zgriješila? Kako se zove, reci mi...?

- Dao samo joj ime Sevgi - reče Simon.

- Sevgi.... Pa dobro, šta je to Sevgi uradila?

- Udala se za Turčina - potišteno odgovori Simon gledajući u pod. (...)

- Ali, i sin ti je učinio isto... Ti voliš svoju snahu... Tako si mi govorio...

- Tako je, da ne lažem....

- Pa dobro, šta je onda krivica tvoje kćeri?
- Ona je žensko – ljutito reče Simon.” (Atasü, 2011: 47-48)⁶

O svojoj supruzi – koju je, kako tekst implicira, ko zna koliko puta pretukao u mladosti – on govori kao o nekoj ličnoj stvari, koja mu je godinama u posjedu i na koju je navikao. Licemjerni moral kolektiva/pojedinca zrcali se na primjeru Sevgi, koje se majstor Simon odrekao deset godina ranije jer remeti sistem, pa se, shodno tome, u tekstu prožimaju pretpostavke i predrasude. Ona je postala prezrena jer se usudila suprotstaviti vladajućoj hegemoniji.

Ona je narušila patrocetrički spokoj, osuđena je na izgnanstvo i odbijanje, te ne može biti dio poretka zato što je ženski rod sveden na funkciju (re)prezentiranja misli simboličkog subjekta.

Odnos otac – kći zapravo i ne postoji jer je to bila odluka (nad)moćnog oca, ali je ovaj čin narušio je i odnos majka – kći, zbog čega obje pate. Ipak, one ne mogu promijeniti to zato što im okoštala misaona društvena struktura ne ostavlja pravo na izbor. Simonova stara i bolesna supruga, koja je godinama nijemo podnosila njegovu volju, predosjećá smrt i traži od njega dopuštenje da Sevgi dođe u Harput ili da ona ode k njoj.

Uprkos tome što i sam priznaje doktorici da mu kći nedostaje, povrijeđeni ponos jači je od želje za susretom s njom. Supruga, čuvarica tradicije i odgajateljica, koju Simon naziva neprijateljem, podbacila je u svakoj svojoj ulozi i nije zaslužila njegov respekt. I poslije mnogo neprospavanih noći u kojima je pokušavao da svede račune, Simon opstruira njihov susret, jer bi, u suprotnom i on, muškarac i glava porodice, izgubio svoj vlastiti identitet i prestao biti Simon.

On predstavlja stvarnog, strogog, patrijarhalnog, ponosnog, konzervativnog oca i supruga, ali utjelovljuje i funkciju kroz koju simbolički otac djeluje i zrcali svjetonazor cijelog jednog kolektiva. Neosporan očinski autoritet, kakav vidimo u ovoj priči, nužno upućuje na žrtvu, a u ovom su slučaju svi žrtve: kći, majka, pa i sam otac. Određeni muškim rodnim ulogama, muškarci bivaju unaprijed podešen “proizvod” okoline, a svako odstupanje od zadane norme biva automatski kažnjivo i osuđeno na propast. Priča u samoj konačnici za rezultat ima (auto)destrukciju, u kojoj svi gube.

⁶ (‘ “Peki, ama ne yapti kızın sana? Adımı bile ağyına almıyorsun!” Simon kendisine kocaman bir bardak rakı doldurdu. “Niye susuyorsun Simon Usta? Nedir kızının suçu? Hem adı ne, söyle...” “ ‘Sevgi’ koydum adını,” dedi Simon. “Sevgi ... Ne yapti peki, Sevgi?” “Bir Türk’le evlendi,” dedi Simon, gözleri yerde, sesi hiç özel tını taşımadan....(...) “Ama oğlun da aynı şeyi yapmış. Ve sen gelinini seviyorsun.... Öyle söyledin bana...” “Öyledir. Bende yalan yok...” “Peki, kızının suçu ne?” “O kızdır;” dedi Simon, kesin bir sesle.”)

I doktorica i Simon pripadnici su manjinskoga. On pokušava očuvati poredak, a ona nastoji promijeniti ga, ali oboje na kraju ostaju iznevjerenih očekivanja.

Polazna osnova u feminističkoj teoriji i kritici kada je u pitanju brak i porodica, tiče se rodne (ne)ravnopravnosti, odnosno uloga koje se dodjeljuju muškarcima i ženama u braku. Autoritet oca/muža (gdje se muškarac *a priori* smatra nadmoćnim) nedvojbeno dovodi do nejednakih odnosa moći. Između ostaloga, to bi značilo da društvo dopušta muškarcu da bude nasilnik, pri čemu je žena žrtva, koja treba šutjeti, trpjeti i udovoljavati mu na svaki mogući način. U vezi s tim, dolazi se do zaključka da je nasilje rodno određeno, te predstavlja problem i posljedicu muškosti. Dakle, „društvo dozvoljava obrazac nasilnik/žrtva“ (usp. Vasiljević, 2012: 125), a rodno zasnovano nasilje i brak izvor su toga i doprinose tome da žena kao nepromjenjiva datost prihvata taj „udobni koncentracioni logor“, kako ga Betty Friedan naziva. Zbog toga nastavlja trpjeti agresivno ponašanje svoga/svojih muškar(a)ca (oca/brata/supruga).

„Baveći se istraživanjem uzroka nasilja u porodici, feminističke teoretičarke i praktičarke posmatrale su brak kao okvir u kojem se sprovodi najveće nasilje nad ženama, ugrađeno u same njegove temelje. Jedno od najradikalnijih tumačenja ove postavke svakako je teza Žermejn Grir (Germaine Greer), koja smatra da je primarni odnos muškaraca i žena – mržnja.“ (Vasiljević, 2012: 130)

Agresivno i nasilničko ponašanje muškaraca nad ženama prikazano u ovim pripovijetkama, i to samo zato što su fizički jači spol, predstavlja demonstraciju sile kojom se pokušava pokazati ko je autoritet i apsolutni vladar.

Kao što se može uočiti, Erendiz Atasü u svojim pripovijetkama nerijetko tematizira rodno koncipirano nasilje, a na taj način pokušava izraziti svoje nezadovoljstvo postojećim stanjem u državi, te osvijestiti žene koje su žrtve (porodičnog) nasilja.

Dakle, *zakon oca* temelji se na poimanju muškaraca i žena kroz razne dihotomije kao što su racionalno-emocionalno, aktivno-pasivno, nadmoć-nemoć i sl., gdje se dvojne rodne metafore javljaju kao jednom zauvijek zadate norme, a rodni stereotipi kao poželjni modeli muškosti i ženskosti, te se svi ženski identiteti grade u odnosu na muškarce, dok se na temelju ove opreke, muški i ženski rod postavljaju jedno naspram drugoga, i to sa svim pripadajućim rodnim ulogama.

Rodne uloge koje se pripisuju određenom spolu kao zbir ponašanja, obaveza i očekivanja produkt su dominantnog patrijarhata. Neravnoteže bračnih uloga, između

ostaloga, vjerovatno svoj korijen imaju i u disproporcionalnoj raspodjeli moći, te ekonomskom privređivanju, gdje je muškarac apsolutno dominantan, a žena nepravedno subordinirana. Uobičajena podjela poslova koja podrazumijeva da žena brine o kući i djeci, a da muškarci zarađuju, zapravo jeste rezultat onoga što društvo očekuje od nas.

Na osnovu navedenih opisa muškaraca koji se susreću u ovim pripovjetkama, dolazi se do zaključka da je muškarcima, bez obzira na društveni stalež i stepen obrazovanja, onemogućeno usvajanje drugačijeg obrasca ponašanja od onoga naučenoga u porodici, a istovremeno duboko ukorijenjenoga u sam patrijarhalni sistem na kome počiva cijelo društvo.

Žene su, dakle, marginalizirane i viktimizirane, a njihova se vrijednost očituje u reproduktivnoj ulozi, prvenstveno zato što su tu da produže vrstu. Shodno tome, žene su vlasništvo muškarca unutar sopstvene porodice, što je opet znak apsolutne muške moći, i što, s druge strane, vodi do fizičkog nasilja.

U svjetlu toga, tradicionalno i društveno zadati uzusi po kojima se u „svetoj“ instituciji braka tretira žena, i po kojima se, u totalnom opozitu, percipira muškarac, doveli su i do nejednakih odnosa moći.

Rod kao jedna od temeljnih dimenzija na kojima se konstruira društvo, gdje su muškarci povezani s ulogom privređivanja, a žene s ulogom majke i domaćice, direktni je krivac neravnopravnosti spolova odnosno subordiniranog položaja žene.

Muški junaci u analiziranim pripovjetkama nisu intelektualno nadmoćni, ali je prepoznatljiva izražena asimetričnost spolova budući da im društveno uređenje povlađuje određeno ponašanje u odnosu na žene. Ženska inferiornost i muška superiornost rezultat su patrijarhalnog koncepta društva, a svijest o vlastitoj društvenoj ulozi unaprijed je podešen proizvod nastao na temelju orodnjenog poimanja svijeta uopće.

Obje autorice smještaju žene u strogu patrijarhalnu sredinu, čime naglašavaju dvostruka mjerila i neravnotežu u muško-ženskim odnosima unutar rodni stereotipa. U ovim pripovijetkama patrijarhalni diskurs pokorava i obespravljuje žene, a muški imperativ sankcionira njihovo rodno prekoračenje koje je nepoželjno u društvu. Borba s „vjetrenjačama“ ženskih likova zrcali se i u strogoj podjeli rodni uloga kao glavnom pokazatelju odnosa moći u turskom društvu.

Dominantna (muška) grupa tvori niz stereotipa, po kojima se muškarcima dodjeljuju određena prava i vrijednosti, bez mogućnosti njihovog razmatranja, a bespogovorno pristajanje žena na „zakon jačega“ nalazi se u osnovi obje pripovijetke.

LITERATURA

1. Akatlı, Füsün (2009), "Türk Öykücülüğünde Bir Vazgeçilmezi: Fûruzan", u: *Fûruzan Diye Bir Öykü*, YKY, İstanbul
2. Altındal, Aytunç (1980), *Türkiye'de Kadın*, Havas Yay., İstanbul
3. Andaç, Feridun (2000), "Fûruzan'ın Öykü Dünyasına Bakış", u: *Edebiyatımızın Yol Haritası*, Can Yayınları, İstanbul, (195-207)
4. Arat, Necla (2010), *Feminizmin ABC'si*, SAY, 2. Baskı, İstanbul
5. Arat, Necla (1986), *Kadın Sorunu*, SAY, 2. Baskı, İstanbul
6. Arat, Necla (1995), *Türkiye'de Kadın Olgusu*, SAY, 2. Baskı, İstanbul
7. Atasü, Erendiz (2009), *Bilinçle Beden Arasındaki Uzaklık*, Everest Yayınları, İstanbul
8. Atasü, Erendiz (2003), *İmgelerin İzi*, Can Yayınları, İstanbul
9. Atasü, Erendiz (2001), *Kadınlığım, Yazarlığım, Yurdum*, Bilgi Yayınevi, Ankara
10. Andaç, Feridun (2000), "Fûruzan'ın Öykü Dünyasına Bakış", *Edebiyatımızın Yol Haritası*, Can Yayınları, İstanbul, 195–207.
11. Ayhan, Ece (2009), „Parasız Yatılı'nın Yazarı Fûruzan'la Bir Konuşma“, u: *Fûruzan Diye Bir Öykü*, YKY, İstanbul
12. Babić-Avdispahić, Jasminka (2004), "Feminizam, etika i politika", *Izazovi feminizma*, Forum Bosnae, sv. 26, Sarajevo, 191–247.
13. Bećirbašić, Belma (2011), *Tijelo, ženskost i moć, upisivanja patrijarhalnog diskursa u tijelo*, Synopsis, Zagreb - Sarajevo
14. Blagojević, Marina (2000), „Mizoginija : nevidljivi uzroci, bolne posledice“, u: *Mapiranje mizoginije: diskursi i prakse*, I tom, Beograd
15. Bogdanović, Marina (2002), "Mitovi koji podržavaju nasilje", u: *Mapiranje mizoginije, I deo*, AŽIN, Beograd
16. Butler, Judith (2000), *Nevolje s rodom: feminizam i subverzija identiteta* (prevela Mirjana Paić - Jurinić), Ženska infoteka, Zagreb
17. Butler, Judith (2005), *Raščinjavanje roda* (prevela Jasmina Husanović), Šahinpašić, Sarajevo
18. huks, bell (1997), „Uzvratiti reč – govor žene feministkinje, govor crnkinje“, (prev. Ana Gorobinski), u: *Profemina*, Broj 9/10, 267–302.
19. Katnić-Bakaršić, Marina (2004), "Jezik i (de)konstrukcija roda", *Izazovi feminizma*, Forum Bosnae, sv. 26, Sarajevo, 69–116.

20. Vasiljević, Lidija (2012), "Feminističke kritike pitanja braka, porodice i roditeljstva", u: *Neko je rekao feminizam?, Kako je feminizam uticao na žene XXI veka*, SOC, 4. dopunjeno izdanje, Sarajevo.
21. Yücel, Tahsin (2009), "Daha İlk Kitabında Kuralları Bozmuştu", u: *Fürüzan Diye Bir Öykü*, YKY, İstanbul.

IZVORI

1. Atasü, Erendiz (2011), *Kadınlar da Vardır*, 4. Baskı, Everest Yayınları, İstanbul.
2. Fürüzan (1973), *Benim Sinemalarım*, 2. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara.

MAN TRAPPED IN "THE MAN BOX" - POWER OF MALE GENDER PRESENTED IN THE STORIES OF "A POEM FOR REDIFE" (REDIFE'YE GÜZELLEME) BY FÜRUZAN AND "THERE IS ONE CHURCH IN HARPUT" (HARPUT'TA VAR BIR KILISE) BY ERENDİZ ATASÜ

Summary:

A man is considered to be a nutritionist and a public relation to the world, which is a result of patriarchal perception of gender roles, within a traditional family perception. Patriarchs who attribute superiority to men and impose certain codes of conduct and responsibility within society and family by giving men, as well as women, a role based on gender division, puts pressure on the male sex by stifling it with a sterile pattern of behavior. The superior position of a man, given to him at birth and developed throughout his life, is socially conditional, and the socially desirable behavior, that insists on "manhood", condemns any deviation from this norm. Exactly this, is the theme of Füzuzan's and Erendiz Atasü's narratives, which are the subject of this paper. The whole spectrum of behavior that has been imposed on a man since his early childhood is normal and he has to respect it because otherwise he would betray his family and his own masculinity. That same burden and the relationship that the patriarchal society imposes on him, stigmatizing the role of his "masculinity" in the family – is a learned pattern, and disrespecting it, is characterized as deviant behavior or disobedience.

Key words: gender roles; stereotypes; norms; masculinity

Adresa autora

Authors' address

Melinda Botalić

Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli

melinda.botalic@untz.ba

